Tetkik

1 (2022), 123-150

Beş Vakit Namazın Öğretimiyle İlgili Ders İçeriklerinin Değerlendirilmesi *

Yasin Yiğit | https://orcid.org/0000-0002-3254-5350 | yasnyigit@gmail.com

Iğdır Üniversitesi | Türkiye | https://ror.org/05jstgx72

İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi Anabilim Dalı

Öz

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan öğretim programları ve ders kitapları ülkemizde yürütülen eğitim ve öğretim faaliyetlerinde faydalanılan eğitsel materyallerin başında gelmektedir. Çünkü derslerin amaç, içerik, süreç, ölçme ve değerlendirme unsurlarının ortaya konulduğu öğretim programları, öğretmenler ve diğer paydaşlar için kılavuz işlevi görmektedir. Ders kitaplarıysa ülke genelinde tüm öğrenci ve öğretmenlere ulaşmakta, eğitim sürecinde yaygın olarak kullanılmakta, içeriğin öğrencilere hangi çerçevede aktarılacağı hususunda sınır çizmektedir. Din öğretimiyle ilgili öğretim programları ve ders kitapları incelendiğinde ders içeriklerinin önemli bir bölümünün İslâm dininin ibadet esaslarıyla ilgili olduğu görülmektedir. İslâm dininin ibadet esasları içerisinde namazın ayrı bir yeri bulunmaktadır. İslâm dininde farklı namaz türleri bulunmaktadır. Bunlardan biri de beş vakit namazdır. Beş vakit namaz, İslâm dinine göre Müslüman, akıllı ve ergen olan bireylerin yükümlü olduğu farz ibadetlerden biridir. Her gün yapılması gereken bir ibadet olmasından dolayı bireylerin beş vakit namazla ilgili doğru bilgiler edinmeleri dinî hayatları için büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle din öğretimi sürecinde beş vakit namazın hikmeti, bireysel ya da toplumsal faydaları ve nasıl kılındığı hususunda öğrencilere nitelikli bir öğretimin yapılması beklenmektedir. Öğretimin niteliğini belirleyen etkenlerin başında din öğretiminden sorumlu öğretmenlerin bilgi ve becerileri, öğrencilerin ilgileri ve potansiyelleri gibi faktörler bulunmaktadır. Ancak derslerde kullanılan materyallerin de öğretimin niteliğini etkileyen önemli bir unsur olduğu söylenebilir. Bu araştırmada din öğretiminde kullanılan materyallerden biri olan ders kitaplarında bulunan namaz öğretimiyle ilgili içeriklerin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizine başvurularak ders kitaplarında bulunan beş vakit namazla ilgili içerikler analiz edilmiştir. Analiz sonucunda ders kitaplarında görülen eksikliklerle ilgili önerilerde bulunulmuştur. Çalışmanın ders kitaplarında bulunan beş vakit namaz konusundaki içeriklerin din eğitimi biliminde meydana gelen ilerlemeler dikkate alınarak güncellenmesine ve geliştirilmesine katkı sağlayacağı beklendiği için önemli olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler

Din Eğitimi, İbadet Öğretimi, Namaz Öğretimi, Beş Vakit Namaz, Ders Kitapları

---

* Bu makale 28 Ağustos 2021 tarihinde Türkiye Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda sunulan yayımlanmamış bildirinin tam metnidir.

Geliş: 27.11.2021 Kabul: 18.03.2022 Yayın: 26.03.2022 Değerlendirme: Dış Bağımsız

Yasin Yiğit, "Beş Vakit Namazın Öğretimiyle İlgili Ders İçeriklerinin Değerlendirilmesi", *Tetkik* 1 (2022), 123-150, https://doi.org/10.55709/tetkikdergisi.5

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Evaluation of Course Contents Related to Teaching Five Times of Prayer *

Yasin Yiğit | https://orcid.org/0000-0002-3254-5350 | yasnyigit@gmail.com
Iğdır University | Türkiye | https://ror.org/05jstgx72
Faculty of Theology, Department of Religious Education

Abstract

Curricula and textbooks prepared by the Ministry of National Education are among the educational materials most used in educational and training activities in our country. This is because the curricula, in which the purposes, content, processes as well as measurement and evaluation elements of courses are specified, serve as a guide for teachers and other stakeholders. As for textbooks, they reach all students and teachers throughout the country, are widely used in educational processes, and draw limits on the framework in which the content will be transferred to the students. When the curricula and textbooks related to religious education are examined, it is seen that a significant portion of the course content is related to the worship principles of Islam. Prayer assumes a special place among the principles of worship in Islam. There are different types of prayers in Islam. One of them is the five daily prayers. According to Islam, the five daily prayers are one of the obligatory acts of worship for intelligent and adolescent Muslims. Since they are daily worship, it is of great importance for individuals to obtain accurate information about the five daily prayers. Therefore, during the process of religious education, it is essential that qualified education be provided to the students about the wisdom of the five daily prayers, their individual or social benefits, and how to perform them. Among the foremost factors that determine the quality of teaching are those such as the knowledge and skills of teachers responsible for religious education and the interests and potentials of students. However, the materials used in the lessons can also be considered as an important factor affecting the quality of teaching. This research aims to evaluate the content related to the teaching of prayer in the textbooks used in religious teaching. In this context, the content related to the five daily prayers in textbooks was analyzed through document analysis, which is one of the qualitative research methods. As a result of the analysis, suggestions were made about the deficiencies seen in the textbooks. It is thought that this study is important because it is expected to contribute to the updating and development of the contents of the five daily prayers in the textbooks, taking into account the advances in the science of religious education.

Keywords

Religious Education, Teaching Worship, Teaching Prayers, the Five Daily Prayers, Textbooks

---

* This article is the full text of the unpublished paper presented at the Turkish Social Sciences Symposium on August 28, 2021.

Received: 27.11.2021 Accepted: 18.03.2022 Published: 26.03.2022 Peer Review: Externally
Yasin Yiğit, "Evaluation of Course Contents Related to Teaching Five Times of Prayer", *Tetkik* 1 (2022), 123-150, https://doi.org/10.55709/tetkikdergisi.5
 RESEARCH ARTICLE

Giriş

Ders kitapları ülke genelinde tüm öğrencilere ulaştırılmakta, bu yüzden okullarda en çok yararlanılan öğretim materyallerinin başında gelmektedir. Ders kitapları öğrenciler için aldıkları derslerde faydalanabilecekleri en temel kaynak işlevi görmektedir. Öğretmenler içinse ders kitapları, öğretim sürecinde başvurulan hazır materyal olmanın yanı sıra hangi kazanıma ne düzeyde yer verilmesi gerektiğini gösteren bir kılavuz işlevi görebilmektedir.[1] Bu nedenle bir ders kitabının niteliği öğretim faaliyetlerinin etkililiği açısından büyük bir önem taşımaktadır.

MEB Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği'ne göre nitelikli bir ders kitabı;

> Anayasa ve kanunlara aykırı hususları içermez, bilimsel hata içermez, temel insan hak ve özgürlüklerini destekleyen ve her türlü ayrımcılığı reddeden bir yaklaşım sunar, reklam niteliğinde ögeler içermez, eğitim ve öğretim programının amaçladığı kazanımları kapsar, görsel tasarım ve içerik tasarımı, öğrenmeyi destekleyecek nitelikte ve öğrencilerin gelişim özelliklerini dikkate alarak yapılır, z-Kitaplar, ders kitaplarının niteliklerine ilave olarak; kazanımları destekleyici nitelikte hazırlanır, temel tasarım ilkelerine uygun olarak hazırlanır, hangi kazanımı desteklediği ve teknik özellikleri gibi tanımlayıcı bilgileri uygun olarak etiketlenir, sesli içeriklerde ses net ve anlaşılır olur, zenginleştirme içeriklerinde yer alan ses, grafik, video, animasyon, simülasyon, etkileşimli oyun gibi unsurlarda, süre kazanımın gerektirdiği etkinlik veya işlenişe uygun olarak sınırlandırılır, zenginleştirme içeriklerinde, elektronik materyallere atıf veya telif hakları ile ilgili bilgilendirme zorunlulukları dışında reklam amaçlı öğeler kullanılmaz.[2]

Yukarıda ifade edilen kriterlere uygun bir şekilde hazırlanan ders kitapları, öğretim programlarının uygulamaya konulmasını sağlar. Dolayısıyla ders kitaplarının nitelikli olması öğretim programlarında ifade edilen kazanımlara ulaşılmasında etkilidir.[3] Bu nedenle din öğretimi sürecinde öğretmen ve öğrencilerin yararlandığı ders kitaplarının bilimsel yöntemlerden faydalanılarak tematik bir şekilde incelenmesi, eksikliklerin tespit edilmesi, başta eğitim bilimleri ve din eğitimi olmak üzere ilgili alanlarda yapılan araştırmalardan elde edilen bulgular doğrultusunda güncellenmesinin sağlanması gerekmektedir.

---

1 Mahmut Zengin - İbrahim Gümüşay, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitapları Üzerine Bibliyografik Bir Çalışma (1982-2019)", *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 9 (Haziran 2020), 147-148.

2 Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği (MEBDKEAY), *Resmî Gazete* 28409 (12 Eylül 2012), md. 6/1.

3 Eyüp Şimşek, "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitapları 'Ahlak' Öğrenme Alanlarının İncelenmesi", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 38 (Aralık 2012), 189.

Ders kitaplarının güncellenmesinde eğitimde benimsenen öğrenme ve öğretme yaklaşımlarının önemli bir rolü bulunmaktadır. Günümüzde eğitim faaliyetleri önemli ölçüde yapılandırmacı yaklaşıma göre yürütülmektedir. Din öğretimine yönelik programlar hazırlanırken de bu yaklaşım dikkate alınmaktadır.[4] Yapılandırmacı yaklaşıma göre öğrencilere öğrenme yaşantıları sunan, farklı öğrenme yaşantılarının oluşturulmasında rehberlik ederek öğrenme ve öğretme sürecini destekleyen bir materyal olarak görülen ders kitaplarının bireysel düşünce ve değer yargılarının üretilmesine imkân veren, üst düzey beceri ve kazanımların elde edilmesini sağlayan, öğrenciyi merkeze alan bir anlayışla hazırlanması öngörülmektedir. Bu bağlamda ders kitaplarının içeriklerinin dil ve anlatım, eğitsel, fiziksel, görsel tasarım ilkeleri dikkate alınarak hazırlanması,[5] bunun yanı sıra açıklık, gerçeklik, güncellik ve estetiklik gibi niteliklere sahip olması, böylece öğretimin etkililiğini artırması beklenmektedir.[6]

Din öğretiminde temel olarak İslâm dininin inanç, ibadet ve ahlak esasları ele alınmaktadır. Dolayısıyla öğretim programları ve ders kitaplarında İslâm'ın ibadet esasları önemli bir yer teşkil etmektedir. İbadetler arasında ilk akla gelense genellikle namaz olmaktadır. İslâm'da namazın hüküm bakımından farklı türleri bulunmaktadır. Namaz türleri arasında farz olması hasebiyle beş vakit namazın ayrı bir yeri ve önemi bulunmaktadır. Beş vakit namaz Müslüman, akıllı ve ergen olan bireylerin eda etmekle yükümlü olduğu bir ibadet türüdür.[7] Beş vakit namazın her gün yerine getirilmesi gereken bir ibadet olması dolayısıyla Müslümanların bu hususta doğru bilgiler edinmesi, dinî yaşantılarını sağlıklı bir şekilde sürdürebilmeleri açısından büyük bir önem taşımaktadır. Bundan dolayı beş vakit namazın hikmeti, bireysel ve toplumsal faydaları, hükümleri, nasıl kılındığı hususunda nitelikli bir öğretimin yapılmasının din öğretiminden beklenen en temel işlev olduğu söylenebilir.

Okullarda beş vakit namaz öğretiminin nitelikli bir şekilde yürütülmesi çağın problemi olan manevî boşluk ve doyumsuzluktan kaynaklanan stres, depresyon, anksiyete gibi ruhsal sorunların[8] giderilmesine katkı sağlayabilir. Nitekim namaz

---

4 MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 4 ve Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)* (Ankara: MEB Yayınları, 2018), 8.

5 Safinaz Asri, "Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Öğretim Programı Ders Kitabı Uyumu", *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 5 (Haziran 2018), 44.

6 Ahmet Koç, "Kıbrıs ve Türkiye Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (4-8. Sınıf) Ders Kitaplarındaki Görsellerin Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 50 (Haziran 2021), 369.

7 *Kur'an-ı Kerim Meâli*, çev. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2008), en-Nisâ 4/103; Lütfi Şentürk - Seyfettin Yazıcı, *İslâm İlmihali* (Ankara: DİB Yayınları, 2012), 133.

8 Nurten Kimter, "Namaz ve Ahlakî Olgunluk İlişkisi", *Dini Araştırmalar* 19/50 (2016), 104.

bireyin yoğun dinî duygular ve düşünceler yaşamasına vesile olan bir ibadettir.[9] Esasen İslâm dinindeki ibadetlerin genelinin bedensel ve ruhsal açıdan pek çok faydası bulunmaktadır. İhlaslı ve bilinçli olarak dosdoğru bir şekilde eda edilen namaz ibadeti de bireylerin ruhsal dinginliğe erişerek manevî feyizlere ve zevklere kavuşmasını sağlayabilmektedir. Bireylerin eriştiği bu sükûn ve istikrar hali namaz dışı yaşamlarına da sirayet edebilmektedir. Böylece namaz, inananların psikolojik olarak kendilerini iyi hissetmelerine katkı sağlayarak yaşam memnuniyetlerini artırabilmektedir.[10] Namazın bu katkıları literatürde yer alan çeşitli araştırmalar tarafından doğrulanmaktadır. Nitekim konuyla ilgili olarak yapılan bir araştırmada ruh sağlığı ile düzenli bir şekilde namaz kılma arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunduğu tespit edilmiştir.[11] Başka bir araştırmaya göre namaz ibadeti katılımcıların psikolojik iyi oluş düzeylerini anlamlı bir şekilde yordamaktadır. Bu araştırmada sadece Allah rızası gözetilerek kılınan namazın bireylerin benlik saygısını, ahlâkî olgunluk derecelerini ve psikolojik iyi olma düzeylerini artırdığı saptanmıştır.[12] Başka bir araştırmadaysa katılımcıların namaz kılmalarıyla psikolojik iyi olma düzeyleri arasında pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur.[13] Bu nedenle namazın belirli söz ve davranışların her gün tekrarlanarak yapılan bir ritüel değil, insanın manevî ihtiyaçlarını karşılamasında etkili olan bir ibadet olduğu söylenebilir.

Namaz ibadeti esnasında birtakım kalıp davranışlar sırasıyla yerine getirilir. Ancak bunların her biri sembolik bir anlam taşır. Gerek bu davranışlar gerekse de namazda okunan dua, ayet, tesbih ve tekbirler inananlarda derin duygu ve düşünceler uyandırabilir.[14] Bu durum Kur'an-ı Kerim'de "Biliniz ki, kalpler ancak Allah'ı anmakla huzur bulur."[15] şeklinde ifade edilmiştir. Başka bir ayetteyse "Kitaptan sana vahyolunanı oku, namazı da dosdoğru kıl. Çünkü namaz, insanı hayasızlıktan ve kötülükten alıkor. Allah' ı anmak (olan namaz) elbette en büyük ibadettir."[16] denilerek samimi bir şekilde kılınan namazın ahlâkî olgunluğa vesile olarak insanı fenalıktan

---

9 Habil Şentürk, "Namaz İbadetinin Uyandırdığı Duygu ve Düşünceler Üzerine Pilot Bir Araştırma: SDÜ İlâhiyat Fakültesi Örneği", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13 (2004), 37.

10 Nurten Kimter, "Namaz ve Psikolojik İyi Olma Arasındaki İlişki Üzere Bir İnceleme", *Ekev Akademi Dergisi* 68 (2016), 303-304.

11 Hülya Gök, "Düzenli Namaz Kılma ve Kılmama ile Ruh Sağlığı Arasındaki İlişki", *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi* 5/1 (2019), 135.

12 Nurten Kimter, "Namaz ibadetinin Ruh Sağlığı Açısından Bazı Değişkenlerle ilişkisi", *Din, Değerler ve Sağlık*, ed. Hayati Hökelekli (İstanbul: DEM Yayın, 2017), 405-406.

13 Kimter, "Namaz ve Psikolojik İyi Olma Arasındaki İlişki Üzere Bir İnceleme", 299.

14 Şentürk, "Namaz İbadetinin Uyandırdığı Duygu ve Düşünceler Üzerine Pilot Bir Araştırma: SDÜ İlâhiyat Fakültesi Örneği", 60.

15 er-Ra'd 13/28.

16 el-Ankebût 29/45.

uzaklaştırdığı bildirilmektedir. O halde insanın yaşamında birçok olumlu etkisi bulunan namaz ibadetinin farklı yönleriyle ele alınarak bilimsel araştırmalara konu olması önemli bir gerekliliktir. Bu bağlamda din öğretiminde faydalanılan ders kitaplarında bulunan namaz öğretimiyle ilgili içeriklerin niteliğinin de bilimsel olarak incelenmesi gerekmektedir. Ancak literatüre bakıldığında bu meseleyle ilgili olarak herhangi bir müstakil çalışmayla karşılaşılmamıştır.

Alan yazında bulunan "Çocuklara Namazı Sevdirme ve Öğretme Metotları" başlıklı araştırmada namazın çocuklara hangi yaşta nasıl sevdirileceğinin yolları üzerinde durulmuştur.[17] "Çocukların ve Gençlerin Namazı Öğrenmelerine Olumsuz Etki Eden Yetişkin Tutum ve Davranışları" başlıklı araştırmada öğrencilerin deneyimlerinden hareketle anne babalar ve öğreticilerin çocukları ya da gençleri namaza alıştırmak amacıyla uyguladıkları yöntemsel hatalar ele alınmıştır.[18] "Namazın Karakter İnşasındaki Yeri" başlıklı çalışmada namaz kılmanın bireyin karakteri üzerindeki yeri ve önemi üzerinde durulmuştur.[19] "Nebevî Şahsiyetin İnşasında Namaz ve Hz. İbrâhim" başlıklı çalışmada Hz. İbrahim ve diğer peygamberlerin nebevî şahsiyetlerinin teşekkülünde namazın oynadığı rol üzerinde durulmuştur.[20] Bu araştırmadaysa söz konusu çalışmalardan farklı olarak MEB tarafından din öğretimi sürecinde öğrenci ve öğretmenlerin kullanımına sunulan ders kitaplarında yer alan beş vakit namazla ilgili içerikler değerlendirilmiştir.

Araştırmanın amacı din öğretiminde kullanılan materyallerden biri olan ders kitaplarında bulunan beş vakit namaz öğretimiyle ilgili muhtevanın görsel tasarım ve içerik tasarımı bakımından öğrenmeyi destekleyecek nitelikte olup olmadığının değerlendirilmesi, böylece eksikliklerin tespit edilerek niteliğinin geliştirilmesi için öneriler sunulmasıdır. Bu nedenle araştırmanın temel problemi ders kitaplarında bulunan beş vakit namazın öğretimiyle ilgili muhtevanın görsel tasarım ve içerik tasarımı bakımından öğrenmeyi destekleyecek niteliğe ne düzeyde sahip olduğudur. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman analizine başvurulmuştur. Doküman analizi yöntemiyle yürütülen araştırmalarda basılı veya

---

[17] Davut Aydüz, "Çocuklara Namazı Sevdirme ve Öğretme Metotları", *the Journal of Academic Social Sciences* 95/95 (Ocak 2019), 14.

[18] Hatice Kalenci, "Çocukların ve Gençlerin Namazı Öğrenmelerine Olumsuz Etki Eden Yetişkin Tutum ve Davranışları", *International Congress on Islamic Education*, ed. Hafsa Nur Aslanoğlu - Sibel Özil (İstanbul: Yekder, 2018), 275.

[19] Şevket Pekdemir, "Namazın Karakter İnşasındaki Yeri", *Uluslararası Kişilik ve Karakter İnşasında Dinin Yeri Sempozyumu*, ed. Yavuz Ünal vd. (Ordu: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016), 371.

[20] Kerim Buladı, "Nebevî Şahsiyetin İnşasında Namaz ve Hz. İbrâhim", *Uluslararası Hz. İbrâhim (a.s.) ve Nübüvvet Sempozyumu Tebliğler Kitabı*, ed. Atilla Yargıcı - Mahmut Öztürk (İstanbul: Nida Yayıncılık, 2019), 1/288.

dijital belgeler sistematik olarak incelenerek çalışma konusuna yönelik veriler toplanır ve yorumlanır.[21] Bu bağlamda araştırmada öncelikle konuyla ilgili literatür taranmış ve akabinde 4.-12. sınıf düzeylerinde okutulan (Meslekî Arapça dışında) din öğretimi kapsamındaki derslerin öğretim programları ve ders kitaplarında bulunan beş vakit namazla ilgili içerikler analiz edilmiştir.

1. Öğretim Programlarında Beş Vakit Namaz

Öğretim programları okullarda okutulan derslerin genel çerçevesini çizmekte, bu bağlamda özel amaçları ve kazanımları ortaya koyarak içeriklerin belirlenmesinde etkin bir rol oynamaktadır. Öğretim programlarında ders kitaplarının yazımında benimsenmesi gereken ilkelere de yer verilmektedir. Örneğin ibadetlerle ilgili içeriklerde mezheplerin anlayış ve uygulamalarındaki farklılıklara yer verilmemesi, bunların ihtiyaç duyulduğunda öğretmenler tarafından açıklanması gerektiği belirtilmiştir.[22]

Öğretim programlarının vizyonu incelendiğinde din öğretiminde temelde hayatı anlamlandırmada dinin yeri ve öneminin farkında olan, ahlâkî, millî ve manevî değerleri içselleştiren, farklılıklara saygı göstererek bir arada yaşama becerisi edinen bireylerin yetiştirilmesinin hedeflendiği anlaşılmaktadır.[23] Bu yönüyle öğretim programlarının ortaklıklardan hareket ederek din öğretimi aracılığıyla toplumda bireylerin birbirini ötekileştirmeden barış içerisinde yaşamasına ve kenetlenmesine katkı sağladığı söylenebilir.

Öğretim programlarında din öğretiminin amaçlarına ulaşılması için farklı konulara yer verildiği görülmektedir. Bunlar arasında İslâm dininin ibadet esasları din öğretiminin önemli bir bölümünü teşkil etmektedir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) derslerinde ibadet esaslarının öğrencilere tanıtılması, Temel Dinî Bilgiler (TDB) ve Anadolu İmam Hatip Lisesi (AİHL) Meslek Derslerindeyse benimsetilmesi

[21] John W. Creswell, *Araştırma Deseni Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları*, ed. Selçuk Beşir Demir, çev. Esra Bukova Güzel vd. (Ankara: Eğiten Kitap Yayınları, 2017), 183; Bilgen Kıral, "Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi", *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8/15 (2020), 173-177.

[22] MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 4 ve Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*, 9.

[23] MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 4 ve Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*, 9; MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (Ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar)* (Ankara: MEB Yayınları, 2018), 9; MEB, *Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları* (Ankara: MEB Yayınları, 2018), 11.

amaçlanmaktadır.[24] Bu durumun DKAB derslerinin AİHL dışındaki bütün okul türlerinde zorunlu olarak okutulurken TDB derslerini ya da AİHL'inde öğrenim görmeyi öğrencilerin kendilerinin ya da ailelerinin tercih etmesinden kaynaklandığı söylenebilir. Beş vakit namaz öğretimi de bu anlayışla DKAB ve din öğretimi kapsamında bulunan diğer derslerde öğretime konu edilmektedir. Ancak konuyla ilgili öğretim programlarında yer alan kazanımlar incelendiğinde aralarında çok fazla bir fark olmadığı görülmektedir.

Din öğretimi kapsamında bulunan öğretim programları incelendiğinde ortaokullarda 5. sınıf Peygamberimizin Hayatı,[25] 5. ve 6. sınıf Kur'an-ı Kerim,[26] 6. Sınıf DKAB,[27] TDB İslâm 1,[28] TDB İslâm 2,[29] ortaöğretimde 9. sınıf DKAB,[30] TDB İslâm 2,[31] 10. sınıf Peygamberimizin Hayatı,[32] AİHL Meslek Derslerinden 9. sınıf TDB,[33] 9. sınıf Kur'an-ı Kerim,[34] 10. sınıf Siyer,[35] 10. Sınıf Fıkıh,[36] 11. sınıf Hitabet ve Mesleki Uygulama,[37] seçmeli Fıkıh Okumaları[38] ve 12. sınıf Dinler Tarihi[39] derslerinde beş vakit namazla ilgili içeriklerin yer aldığı görülmektedir.

Aşağıdaki tabloda öğretim programlarından elde edilen bulgulara göre beş vakit namaz öğretiminin yapıldığı dersler, kazanımları ve kazanımların Bloom taksonomisine göre hangi alanda yer aldığı görülmektedir.

Tablo 1. Öğretim Programlarında Bulunan Kazanımlar ve Alanları

---

24 MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 4 ve Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*, 8; MEB, *Ortaöğretim Temel Dinî Bilgiler (İslam 1-2) Dersi Öğretim Programı* (Ankara: MEB Yayınları, 2018), 8; MEB, *Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları*, 11.

25 MEB, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı* (Ankara: MEB Yayınları, 2018), 21.

26 MEB, *Ortaokul - İmam Hatip Ortaokulu Kur'an-ı Kerim Dersi (5-8. Sınıflar) Öğretim Programı* (Ankara: MEB Yayınları, 2012), 12,15.

27 MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 4 ve Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*, 27.

28 MEB, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Temel Dinî Bilgiler (İslam 1-2) Dersi Öğretim Programı* (Ankara: MEB Yayınları, 2018), 14.

29 MEB, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Temel Dinî Bilgiler (İslam 1-2) Dersi Öğretim Programı*, 18.

30 MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (Ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar)*, 17.

31 MEB, *Ortaöğretim Temel Dinî Bilgiler (İslam 1-2) Dersi Öğretim Programı*, 22.

32 MEB, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı*, 22.

33 MEB, *Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları*, 92.

34 MEB, *Anadolu İmam Hatip Liseleri Kur'an-ı Kerim Dersi Öğretim Programı* (Ankara: MEB Yay., 2016), 13.

35 MEB, *Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları*, 103.

36 MEB, *Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları*, 22.

37 MEB, *Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları*, 81,84.

38 MEB, *Fıkıh Okumaları Dersi Öğretim Programı* (Ankara: MEB Yayınları, 2014), 7.

39 MEB, *Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları*, 40.

Dersler	Kazanımlar	Alan	Basamak
Peygamberimizin Hayatı (5. Sınıf)	Peygamberimizin hayatında namazın yerini fark eder.	Duyuşsal	Alma
Kur'an-ı Kerim (5. ve 6. Sınıf)	Ezberlenecek sureleri usulüne uygun olarak ezberler.*	Bilişsel	Bilgi
	Ezberlenen surelerin anlamlarını ana hatları ile kavrar.*	Bilişsel	Kavrama
DKAB (6. Sınıf)	İslâm'da namaz ibadetinin önemini, ayet ve hadislerden örneklerle açıklar.	Bilişsel	Kavrama
	Namazları, çeşitlerine göre sınıflandırır.	Bilişsel	Bilgi
	Namazın kılınışına örnekler verir.	Bilişsel	Kavrama
TDB (Ortaokul İslâm 1)	Namazı özenli kılmanın müminlerin en önemli özelliklerinden biri olduğunu fark eder.	Duyuşsal	Alma
Temel Dinî Bilgiler (Ortaokul İslâm 2)	Namazla ilgili hükümleri açıklar.	Bilişsel	Kavrama
	Sehiv ve tilavet secdesiyle ilgili hükümleri söyler.	Bilişsel	Bilgi
	Namazda okunan dua ve tesbihleri doğru olarak telaffuz eder.	Bilişsel	Uygulama
DKAB (9. Sınıf)	İslâm'da ibadet kavramını ve ibadetin kapsamını açıklar.	Bilişsel	Kavrama
	İslâm'da ibadetlerin yapılış amacını ve önemini fark eder.	Duyuşsal	Alma
	İbadet yükümlülüğü ile ilgili bazı kavramları sınıflandırır.	Bilişsel	Bilgi
	İslâm'da ibadetlerin temel ilkelerini değerlendirir.	Bilişsel	Değerlendirme
	İbadetlerin, bireyin ahlaki gelişimi üzerindeki etkisini yorumlar.	Bilişsel	Değerlendirme
TDB (Ortaöğretim İslâm 2)	Namazın önemini ayet ve hadislerle açıklar.	Bilişsel	Kavrama
	Namazın Allah'a kulluğun en önemli göstergelerinden biri olduğunu fark eder.	Duyuşsal	Alma
	Namazların kılınışını gösterir.	Bilişsel	Uygulama
Peygamberimizin Hayatı (10. Sınıf)	Peygamberimizin hayatında namazın önemini fark eder.	Duyuşsal	Alma
TDB (AİHL 9. Sınıf)	Namazın çeşitlerini, farz, vacip ve sünnetlerini açıklar.	Bilişsel	Kavrama
	Çeşitlerine göre namazın kılınışına örnekler verir.	Bilişsel	Kavrama
Kur'an-ı Kerim (AİHL 9. Sınıf)	Duaları doğru bir şekilde okur ve ezberler.	Bilişsel	Uygulama-Bilgi
	Duaların hangi durumlarda okunacağını açıklar.	Bilişsel	Kavrama

	Ezberlenen duaların anlamlarını bilir.	Bilişsel	Bilgi
Fıkıh (AİHL 10. Sınıf)	Namazın farziyetini ve önemini fıkhi deliller ile temellendirir.	Bilişsel	Kavrama
	Namaz ile ilgili fıkhi hükümleri açıklar.	Bilişsel	Kavrama
	Cemaatle namaz ve imamet ile ilgili fıkhi hükümleri kavrar.	Bilişsel	Kavrama
Siyer (AİHL 10. Sınıf)	İsra ve Miraç olayının, Peygamberimiz ve Müslümanlar açısından önemini fark eder.	Duyuşsal	Alma
Hitabet ve Mesleki Uygulama (AİHL 11. Sınıf)	Cami içi ve dışı din hizmetlerini uygular.	Bilişsel	Uygulama
	Cami musikisinin çeşitlerini açıklar.	Bilişsel	Kavrama
	Cami musikisi çeşitlerini usulüne uygun olarak icra eder.	Bilişsel	Uygulama
Fıkıh Okumaları (AİHL Seçmeli Ders)	Namazın vaktinde ve cemaatle kılınmasının önemini kavrar.	Bilişsel	Kavrama
	Namazın çeşitlerini açıklar.	Bilişsel	Kavrama
	İmamet ve cemaat hakkında gerekli kuralları kavrar.	Bilişsel	Kavrama
	Seferîlikte namazla ilgili hükümleri açıklar.	Bilişsel	Kavrama
	Namazla ilgili güncel hükümleri açıklar.	Bilişsel	Kavrama
Dinler Tarihi (AİHL 12. Sınıf)	İslâmiyet'in ibadetlerini ve dinî merasimlerini tanır.	Bilişsel	Bilgi

Bloom taksonomisine göre kazanımlar bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanlara ayrılmakta ve her birinin öğrenme düzeyine göre farklı basamakları bulunmaktadır. Bilişsel alan basamakları sırasıyla bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez, değerlendirme; duyuşsal alan basamakları alma, tepkide bulunma, değer verme, örgütleme ve kişilik haline getirme; psikomotor alan basamaklarıysa algılama, hazırlanma, kılavuz denetiminde yapma, mekanikleşme, beceri haline getirme, duruma uydurma ve yaratma şeklindedir.[40] Tablo 1'de 37 tane kazanım görülmektedir. Bunların çoğunluğunun bilişsel alanın bilgi ve kavrama basamaklarında, sadece dört beş tanesinin uygulama basamağında olduğu, ikisinin de değerlendirme basamağında

* 5. sınıf Kur'an-ı Kerim dersinde ezberlenecek dua ve sureler arasında Tahiyyat, Salli-Bârik, Rabbenâ Duaları ve İhlâs, Kevser, Fatiha sureleri, 6. sınıf Kur'an-ı Kerim dersinde Amentü, Kunut Duaları, Felak, Nas, Tebbet ve Nasr sureleri bulunmaktadır. Ancak kazanımlarda *dua ve sure* ibaresi yerine sadece sure ifadesine yer verilmiştir.

[40] Md. Enamul Hoque, "Three Domains of Learning: Cognitive, Affective and Psychomotor", *The Journal of EFL Education and Research* 2/2 (2016), 46-50.

yer aldığı, psikomotor alanda bulunan kazanımın olmadığı[41] görülmektedir. Daha önce belirtildiği üzere TDB ve AİHL Meslek Dersleri gibi derslerin öğretim programlarının amaçlar ve vizyon bölümünde ibadetleri benimsetme hedefine değinilmesine rağmen kazanımlardan sadece 6 tanesine tekabül eden çok küçük bir oranının duyuşsal alanla ilgili olduğu, bunlarında en alt basamakta yer aldığı görülmektedir. Özellikle ortaöğretim düzeyinde meslekî din öğretiminin yapıldığı AİHL'de namaz ibadetiyle ilgili olarak sadece Siyer dersinin bir kazanımının duyuşsal alanda yer alması öğretim programlarında bu hususta giderilmesi gereken bir tutarsızlığın bulunduğunu göstermektedir. Zira benimsetmek ancak duyuşsal alanın en üst basamağı olan kişilik haline getirme ile mümkündür. Öğretim programlarında görülen bu durum beş vakit namazın öğretiminde manevî boyutun ihmal edildiği izlenimi vermektedir.

Eğitimde manevî boyutun ihmal edilmesi bireylerin manevî ihtiyaçlarının göz ardı edilmesinden dolayı birçok olumsuz sonucu beraberinde getirir. Geçmişte din, inanç ve maneviyatın eğitimdeki yeri laiklik temelinde tartışılmıştır. Ancak günümüzde edinilen tecrübeler neticesinde ortaya çıkan din öğretimindeki değer temelli gelişmeler, seçmeli dersler ve imam hatip okullarının varlığı dolayısıyla öğrencilerin bu alandaki ihtiyaçlarının karşılanmasının ihmal edilemez bir gereksinim olduğu daha belirgin bir şekilde görülmektedir. Din öğretiminde meydana gelen bu gelişmeler eğitim sürecinde dinin yalnız bilişsel boyutuyla ele alınmasının yeterli olmadığını, bütün boyutlarının hayata yansıyan bir eğitim objesi şeklinde görülmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır.[42]

Din öğretimi aracılığıyla öğrencilerin manevî ihtiyaç ve beklentilerinin karşılanması güçlü bir toplumun meydana gelmesine katkı sağlar. Çünkü maneviyat bireyin yaşamını anlamlı kılan, hayatı boyunca karşılaştığı problemlerin yıkıcı etkilerini azaltan ve bunları çözmesinde etkisi bulunan bir gerçekliktir. Bu yönüyle maneviyatın bireyin kendisi, yakınları ve toplumla ilişkilerini güçlendirerek manen iyi oluşunu destekleyen bir olgu olduğu söylenebilir.[43] Birey maneviyatı büyük oranda din aracılığıyla tecrübe eder. Hayat sürecinde karşılaştığı sorunlara karşı dinî

---

41 Psikomotor alanda fiziksel gelişime bağlı olarak zihin ve kas koordinasyonu kurabilme baskındır. Hareket içeren her kazanım psikomotor alanda değildir. Çünkü bilgi ve kavrama düzeyinde öğrenilenlerin pratiğe dökülebilmesi hareket içerse de bilişsel alanın uygulama basamağına tekabül eder. Nitekim burada aslolan hedef koşabilmek, kalem tutabilmek, top sektirebilmek gibi kaba ya da ince motor becerilerin geliştirilmesi değil, öğrenilenlerin yaşamda uygulanabilmesidir.

42 Hasan Meydan, *Din Eğitiminde Manevi Boyut (İnsanın Manevi Potansiyeli, Maneviyatçılık ve Din Eğitimi)* (İstanbul: DEM Yayın, 2015), 27.

43 Büşra Tunç - Tarık Totan, "Okul Psikolojik Danışmanlığında Manevi İyi Oluşun Kullanımı: Tarihsel Gelişim, Kuramsal Temeller ve Öneriler", *Ege Bilimsel Araştırmalar Dergisi* 3/1 (Aralık 2020), 2.

inancının kendisi üzerindeki etkisine göre farklı tavırlar takınabilir. Konuyla ilgili olarak yapılan bir araştırmada katılımcıların yaşadıkları problem durumunu anlama ve anlamlandırmada dinî inançlarından etkilendikleri saptanmıştır. Araştırmaya göre katılımcıların yaşadıkları olumsuz süreci atlatmalarında dinî inançları gereği başvurdukları dua ve ibadetlerin yadsınamaz bir önemi bulunmaktadır. Çünkü dua ve ibadetler süreç boyunca onlara psikolojik destek sağlamaktadır.[44] Başka bir araştırmada da din ve dindarlığın manevî iyi oluşun sağlanmasındaki katkısı ortaya konulmuştur.[45]

Dinin manevî iyi oluşun devamlılığı üzerindeki katkıları, din öğretiminde ulaşılmak istenen kazanımların sadece bilişsel düzeyde ele alınmasının çağın insanının ihtiyaç ve beklentilerini karşılamada yetersiz olduğunu göstermektedir. Gelinen noktada din öğretiminin bilgi aktarımından öteye geçerek bireylerin ruh sağlığının korunmasına, sağlıklı bir kişilik geliştirmesine katkı sağlayan bir süreç haline dönüşmesi zaruri bir ihtiyaç gibi görünmektedir. Bu da ancak duyuşsal öğrenmelerin oranının artırılmasıyla, bireylerin manevî potansiyellerinin eğitim yoluyla işlenmesiyle mümkün olacaktır.[46] O halde beş vakit namazın öğretimiyle ilgili kazanımların yazımında bu hususların dikkate alınması, kazanım ifadelerinin üst düzey öğrenmeleri sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Özellikle din ve değerler alanındaki seçmeli derslerde ve imam hatiplerde okutulan derslerde namazla ilgili kazanımların bir kısmının -duyuşsal alanın ağırlığının artırılmasına da dikkat edilerek- bilişsel ve duyuşsal alanın en üst basamaklarında yazılması söz konusu eksikliğin giderilmesi için katkı sağlayacaktır. Böylece beş vakit namazın öğretimi bireylerin maneviyatının güçlenmesinde ve ahlâkî bakımdan olgunlaşmasında daha etkin bir rol oynayacaktır.

2. Ders Kitaplarında Beş Vakit Namaz

Ders kitapları, içerisinde öğretim programlarında belirtilen amaçlara ve kazanımlara ulaşılmasını sağlayan muhtevayı barındıran öğretmen ve öğrencilerin yararlanabileceği hazır materyallerdir. Öğretim programlarında din öğretimi aracılığıyla öğrenmeyi öğrenen,[47] öğrendiklerini anlamlı ve kalıcı hale getiren, üst düzey beceriler edinen[48] bireylerin yetiştirilmesinin hedeflendiği, yapılandırmacı

---

44 Feim Gashi, "Koronavirüse Yakalanmış Kişilerde Tedavi Döneminde Dini Başa Çıkmanın Etkisi", *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (2020), 109.

45 Hatice Acar, "Manevi İyi Oluş ile Dindarlık Arasındaki İlişki Üzerine Bir Değerlendirme", *Cumhuriyet Üniversitesi ilahiyat Fakültesi Dergisi* 18/2 (2014), 391.

46 Meydan, *Din Eğitiminde Manevi Boyut*, 14.

47 MEB, *Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları*, 7.

48 MEB, *Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları*, 4.

öğrenme modelini desteklediği bilinen beceri temelli öğrenme, öğrenci merkezli öğrenme, çoklu zekâ gibi yaklaşımların dikkate alındığının[49] ifade edilmesi dolayısıyla ders kitaplarının da bu beklentiyi karşılayacak nitelikte olması gerekmektedir.

Ders kitaplarının içeriklerinin sade, anlaşılır ve öz bir şekilde hazırlanması, görsellerle desteklenerek dikkat çekmesi, öğrencileri aktif hale getirecek alıştırma/uygulama olanaklarına imkân tanıyan etkinlikler barındırması[50] günümüzde benimsenen öğrenme öğretme yaklaşımlarına uygun olacaktır. Zira yapılan araştırmalara göre insanlar okuduklarının %10'unu, işittiklerinin %20'sini, gördüklerinin %30'unu, gördüklerinin ve işittiklerinin %50'sini, söylediklerinin %70'ini, yaptıklarının ve söylediklerinin %90'ını hatırlamaktadır.[51] Ders kitaplarında bulunan beş vakit namaz öğretimiyle ilgili içeriklerin etkililiği de bu bağlamda çok sayıda duyu organına hitap etme ve öğrencileri aktif hale getirecek yönergelere sahip oluş derecesine göre değişkenlik gösterecektir. Yani kitaplarda ne kadar çok duyu organına hitap eden etkinliklere yer verilirse öğrenilenlerin kalıcılığı da o kadar artacaktır. Aşağıdaki tabloda beş vakit namazla ilgili içerikler ve bunların yer aldığı ders kitapları görülmektedir.

Tablo 2. Beş Vakit Namazla İlgili Ders İçerikleri

Beş Vakit Namazla İlgili İçerikler	İçeriğin Yer Aldığı Dersler
Namazın Önemi/Hikmeti	Peygamberimizin Hayatı (5. Sınıf) DKAB (6. Sınıf) TDB (Ortaokul İslâm 1) TDB (Ortaokul İslâm 2) DKAB (9. Sınıf) Peygamberimizin Hayatı (10. Sınıf) TDB (Ortaöğretim İslâm 2) TDB (AİHL 9. Sınıf) Siyer (AİHL 10. Sınıf) Fıkıh (AİHL 10. Sınıf) Fıkıh Okumaları (AİHL Seçmeli Ders)
Namazın Farzları	DKAB (6. Sınıf) TDB (Ortaokul İslâm 2) TDB (Ortaöğretim İslâm 2) TDB (AİHL 9. Sınıf) Fıkıh (AİHL 10. Sınıf)
Namazın Vacipleri	TDB (Ortaokul İslâm 2) TDB (Ortaöğretim İslâm 2) TDB (AİHL 9. Sınıf) Fıkıh (AİHL 10. Sınıf)

49 MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (Ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar)*, 8; MEB, *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 4 ve Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*, 9.

50 Murat Gökalp, *Öğretim İlke ve Yöntemleri* (Ankara: Pegem Akademi, 2019), 277-278.

51 Halil İbrahim Yalın, *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme* (Ankara: Nobel Yayınları, 2007), 81.

Namazın Sünnetleri	TDB (Ortaokul İslâm 2) TDB (Ortaöğretim İslâm 2) TDB (AİHL 9. Sınıf) Fıkıh (AİHL 10. Sınıf)
Namazın Mekruhları	TDB (AİHL 9. Sınıf) Fıkıh (AİHL 10. Sınıf)
Namazın Vakitleri	Fıkıh (AİHL 10. Sınıf) Fıkıh Okumaları (AİHL Seçmeli Ders)
Namazda Okunan Dua ve Tesbihler	TDB (Ortaokul İslâm 2) Hitabet ve Mesleki Uygulama Kur'an-ı Kerim (5. ve 6. Sınıf) Kur'an-ı Kerim (AİHL 9. Sınıf)
Namazın Kılınışı	DKAB (6. Sınıf) TDB (Ortaöğretim İslâm 2) TDB (AİHL 9. Sınıf)
Cemaatle Namaz	DKAB (6. Sınıf) TDB (Ortaöğretim İslâm 2) TDB (AİHL 9. Sınıf) Fıkıh (AİHL 10. Sınıf) Fıkıh Okumaları (AİHL Seçmeli Ders) Hitabet ve Mesleki Uygulama (AİHL 11. Sınıf)
Namazın Kazası	TDB (Ortaöğretim İslâm 2) Fıkıh (AİHL 10. Sınıf) Fıkıh Okumaları (AİHL Seçmeli Ders)
Namazı Bozan Durumlar	DKAB (6. Sınıf) TDB (Ortaokul İslâm 2) TDB (AİHL 9. Sınıf) Fıkıh (AİHL 10. Sınıf)
Sehiv ve Tilavet Secdesi	TDB (Ortaokul İslâm 2) TDB (AİHL 9. Sınıf) Fıkıh (AİHL 10. Sınıf) Fıkıh Okumaları (AİHL Seçmeli Ders)
Özel Durumlarda Namaz	TDB (Ortaöğretim İslâm 2) Fıkıh (AİHL 10. Sınıf) Fıkıh Okumaları (AİHL Seçmeli Ders)

Tablo 2'de görüldüğü gibi ders kitaplarında beş vakit namazla ilgili olarak en çok namazın önemi ya da hikmeti konusuyla karşılaşılmıştır. Söz konusu içerikler ders kitaplarının çoğunda müstakil başlık olarak yer almakla birlikte birkaçındaysa ibadetlerle ilgili farklı konu başlıkları altında yer almıştır. Konuyla ilgili olarak kitaplarda özetle ayet ve hadislerden yararlanılarak namazın Allah'ın emrettiği bir ibadet olduğu ve ona karşı kulluk görevinin ve onun insanlara bahşettiği nimetlerden dolayı şükür borcunun yerine getirilmesi için namaz kılınması gerektiği üzerinde durulmuş, Hz. Peygamber'in namaza verdiği önem vurgulanmıştır. Ders kitaplarında konu daha çok bilgi yükleyen metinlerle sunulmuş, görsel olarak genellikle

yorumlayalım, inceleyelim, düşünelim gibi ifadelerin bulunduğu bilgi kutucukları ve namaz kılan insanların yer aldığı fotoğraflarla yetinilmiştir. Kitaplarda bir ders kitabındaki kavram haritasında bulunan boşlukları doldurma etkinliği dışında öğrencilerin öğrenmeye aktif olarak katılabilecekleri kayda değer bir içeriğe yer verilmediği görülmüştür. Konuyla ilgili olarak ders kitaplarında öne çıkan ifadelere şu örnekler verilebilir:

> Peygamber Efendimiz, ubudiyet bakımından en yüksek seviyedeki insandır. Ubudiyet, "kulluk etme" demektir. İbadetlerini ihsan üzere yani "Allah'ı (c.c) görüyormuş gibi" yerine getirmiştir. Namaz ibadeti de bunlardan biridir. Sevgili Peygamberimiz namazda tüm benliği ile Rabbine yönelmiş, namazını "Onlar namazda huşu içindedirler." (el-Mü'minûn, 23/2) ayetiyle anlatıldığı gibi kılmıştır. Hatta o namaza öyle düşkündü ki namazı, 'gözümün nuru' olarak ifade etmiştir.[52]

> Kâinatı, canlı ve cansız tüm varlıklar yaratan Yüce Allah (c.c.), biz kullarına bazı ibadetleri emretmiştir. Bunların en önemlisi namazdır. Namaz, Allah'a (c.c.) imandan sonra yerine getirilmesi gereken ve İslâm'ın şartlarından olan bir ibadettir. Yüce dinimiz akıllı, ergenlik çağına ulaşmış kadın ve erkek her Müslüman'a namazı farz kılmıştır. Kur'an-ı kerim'de namazın kılınması gerektiğini ifade eden birçok ayet bulunmaktadır.[53]

Ders kitaplarında namazın farzları maddeler halinde sıralanarak ve anlamları kısaca açıklanarak verilmiş, bazı kitaplarda abdest ve teyemmümün nasıl alındığı fotoğraflardan yararlanarak gösterilmiştir. Özellikle AİHL Fıkıh gibi bazı ders kitaplarında konu biraz daha ayrıntılı bir şekilde metin olarak verilmiştir. Namazın vacipleri, sünnetleri ve mekruhları başlıkları altındaysa en çok bilinmesi gerekenler maddeler halinde sıralanarak bilgi yükleyici bir anlayışla sunulmuştur. Namazı bozan durumlar konusunda da benzer bir şekilde bilgi içerikli maddeler sıralanmıştır. Bu konuların yer aldığı sayfalarda da yine görsel olarak namaz kılan bireylerin bulunduğu fotoğraflar ve içerisinde düşünelim, öğrenelim, yazalım, bilgi kutusu gibi ifadelerin yer aldığı kutucuklara yer verilmiştir. Bazı kitaplarda sıralanan maddeler renkli zemin üzerinde sunularak dikkat çekici hale getirilmeye çalışılmıştır. Ancak içeriğin bu şekilde monoton olarak sunulmasının teknoloji çağında yaşayan günümüz öğrencileri için sıkıcı olarak değerlendirilmesi kuvvetle muhtemeldir. Bu nedenle içerik sunulurken ilgi çekici farklı etkinliklere ve görsellere yer verilmesinin daha doğru olacağı söylenebilir. Örneğin özellikle ortaokullarda abdest ve teyemmümün fotoğraflardan yararlanılarak gösterildiği sayfalarda fotoğraf alanı boş bırakılabilir,

[52] Veysel Akkaya vd., *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı 5 Ders Kitabı* (Ankara: MEB Yayınları, 2019), 86.

[53] Safiye Özdemir, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 6 Ders Kitabı* (Ankara: Dörtel Yayıncılık, 2019), 33.

öğrencilerden kitabın son sayfalarında bulunan çıkartmaları alarak bu sayfalara doğru bir şekilde yapıştırmaları istenerek monotonluk giderilebilir. Konuyla ilgili olarak ders kitaplarında öne çıkan ifadelere şu örnekler verilebilir:

> Namazın Başlıca Vacipleri: 1- Fatiha suresini okumak. 2- Farz namazların ilk iki rekâtında vacip ve nafile namazların her rekâtında Fatiha'dan sonra sure veya ayet okumak. 3- Namazın rükünlerinde sırayı gözetmek. 4- Ta'dil-i erkânı yerine getirmek. 5- Namazda ilk oturuşu yapmak. 6- Namaz kılarken yanılma olmuşsa sehiv secdesi yapmak. 7- Namazda secde ayeti okunmuşsa tilavet secdesi yapmak. 8- Vitir namazında kunut duasını okumak. 9- Namazın ilk ve son oturuşlarında tahiyyat duasını okumak. 10- Bayram namazlarında ilave tekbirleri söylemek. 11- Namazın sonunda sağa ve sola selam vermek.[54]

> Namaz, kurallarına uygun kılınmazsa bozulur ve sahih yani geçerli olmaz. Bu sebeple namazın hangi hâllerde bozulacağını her Müslüman'ın bilmesi gerekir. Namazı bozan durumlar (kavram haritası): Namazda bir şey yemek, namazda bir şey içmek, namazın farzlarından birini terk etmek, namazda başkası işitecek kadar gülmek, namazda "ah", "of" gibi sözler söylemek, namazda selam vermek veya verilen selamı almak, namazda yönünü kıbleden başka yöne döndürmek, namazda iken konuşmak.[55]

Ders kitaplarında namazın vakitleriyle ilgili olarak hikmetine değinilmeden güneşin konumuna göre hangi namazın ne zaman kılınacağına dair bilgiler verilmiş ve kerahat vakti kavramı açıklanmıştır. Bu içerikler sunulurken kitaplarda herhangi bir etkinliğe yer verilmemiş, görsel olarak da namaz ve kerahat vakitlerini gösteren çark, güneşin batış fotoğrafı ve bunu biliyor muydunuz ifadesinin yer aldığı kerahat vakitlerinde kılınamayan namazlarla ilgili açıklama kutusundan yararlanılmıştır. Konuyla ilgili olarak ders kitaplarında öne çıkan ifadelere şu örnekler verilebilir:

> Beş vakit namazın vakitleri: Sabah namazı vakti: Fecr-i sâdık denilen ikinci fecrin başlangıcından güneşin doğmasına kadar olan süredir. Öğle ve Cuma namazı vakti: Güneşin tepe noktasından batıya doğru kaydığı andan başlar. Her şeyin gölgesi iki misli olana kadar devam eder. İkindi namazı vakti: Öğle namazı vaktinin çıkışı ile girer ve güneşin batışı ile biter. İkindi namazını güneş batarken kerahet vaktinde kılmak ise mekruhtur. Akşam namazı vakti: Güneşin batmasıyla başlar. Güneşin battığı tarafta görülen kızıllık kaybolana kadar devam eder. Yatsı namazı vakti: Akşam namaz vaktinin çıkmasıyla başlar. İkinci fecrin doğuşuna (imsak) kadar sürer. Yatsı namazını gecenin üçte birinde kılmak müstehaptır. Gecenin yarısına kadar geciktirilmesi ise mübahtır. İkinci fecrin biraz öncesine kadar geciktirmek, bir özür olmadıkça mekruhtur. Vitir namazı vakti: Yatsı namazından sonradır ve sabah namazının vaktine kadar devam

---

54 Ahmet Özdemir vd., *Anadolu İmam Hatip Lisesi Temel Dinî Bilgiler 9. Sınıf Ders Kitabı* (Ankara: MEB Yay., 2019), 51.

55 Özdemir, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 6 Ders Kitabı*, 56.

eder. Bu namazı geceleyin, teheccüd ve Ramazan ayında teravih namazından sonra en son namaz olarak fecre kadar geciktirmek evladır.[56]

Kerahet Vakti, içinde namaz kılınması mekruh olan vakitlere denir. İki türlü kerahet vakti vardır. Birincisi, farz olsun, nafile olsun her türlü namazın kılınması mekruh olan vakitler. İkincisi ise sadece nafile namaz kılmanın mekruh olup diğer namazların caiz olduğu vakitlerdir.[57]

Namazda okunan dua ve tesbihlerle ilgili olarak ders kitaplarında Sübhaneke, Tahiyyat, Salli ve Bârik, Rabbenâ, Kunut Dualarının[58] yanı sıra namazda ve namaz sonrasında okunan tesbihlerle anlamları renkli zeminleri bulunan çerçeveler içerisine yazılarak sunulmuş, öğrencilerin ezberden koro halinde okumalarına yönelik yönerge verilmiştir. Ayrıca konuyla ilgili olarak ortaokul TDB İslâm 2 ders kitabında öğrencilerden namazda ve sonrasında yapılan tesbihlerin anlamlarından hareketle Müslümanlar için öneminin ne olduğuyla ilgili düşüncelerini boşluğa yazmaları istenmiştir.[59] Hitabet ve Mesleki Uygulama dersinin "Namaz Tesbihatı" başlığı altında da tesbihatın anlamı ve müezzinliğin yapılışıyla ilgili bir metne yer verilmiştir.[60]

Namazın kılınışıyla ilgili olarak 6. sınıf DKAB ders kitabında 2 rekatlı namaz kılınışının kız ve erkek çocuk fotoğraflarından yararlanılarak ele alındığı, diğerlerininse metin olarak sunulduğu ve akabinde namazların rekât sayılarıyla ilgili bir boşluk doldurma etkinliğine yer verildiği görülmüştür.[61] Ortaöğretim TDB İslâm 2 kitabında hem kız ve erkek çocuk fotoğraflarının yanlarında bulunan açıklamalarla 2 rekâtlı namazın kılınışına değinilmiş hem de beş vakit namazın rekât sayıları ve kılınışının tamamıyla ilgili ayrı ayrı renklendirilmiş tablolar hazırlanmıştır.[62] AİHL TDB ders kitabındaysa namazın kılınışını kısaca anlatan bir metne yer verilmiştir.[63] AİHL'de namazın kılınışının sadece bu derste işlenmesinden dolayı konunun bu kadar

---

56 Orhan Çeker vd., *Anadolu İmam Hatip Lisesi Fıkıh Ders Kitabı* (Ankara: MEB Yayınları, 2019), 76.

57 Abdullah Kahraman vd., *Anadolu İmam Hatip Lisesi Fıkıh Okumaları Ders Kitabı* (Ankara: MEB Yayınları, 2019), 35.

58 Ali Öge vd., *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Kur'an-ı Kerim 5 Ders Kitabı* (Ankara: MEB Yayınları, 2019), 98-101; Vehbi Dereli - Nazif Yılmaz, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Kur'an-ı Kerim 6 Ders Kitabı* (Ankara: MEB Yayınları, 2019), 98; Nazif Yılmaz vd., *Anadolu İmam Hatip Lisesi Kur'an-ı Kerim 9 Ders Kitabı* (Ankara: MEB Yayınları, 2019), 51-58.

59 Abdullah Açık vd., *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Temel Dinî Bilgiler İslam 2 Ders Kitabı* (Ankara: MEB Yay., 2019), 77-81.

60 Kamil Yaşaroğlu, *Anadolu İmam Hatip Lisesi Hitabet ve Mesleki Uygulama Ders Kitabı* (Ankara: MEB Yay., 2019), 95-97.

61 Özdemir, *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 6 Ders Kitabı*, 46-50.

62 Abdullah Açık vd., *Ortaöğretim Temel Dinî Bilgiler İslam 2 Ders Kitabı* (Ankara: MEB Yay., 2019), 53-58.

63 Özdemir vd., *Anadolu İmam Hatip Lisesi Temel Dinî Bilgiler 9. Sınıf Ders Kitabı*, 52-53.

yüzeysel bir şekilde ele alınmasının eğitsel bakımdan uygun olmadığı söylenebilir. Ayrıca diğer ders kitaplarında da namazın kılınışının yeterince ilgi çekici bir şekilde ele alınmadığı ifade edilebilir. İlgi çekiciliği artırmak için namazın kılınışıyla ilgili olarak verilen fotoğraf alanları boş bırakılarak öğrencilerden son sayfaya yerleştirilen çıkartmaları alarak doğru bir şekilde yerleştirmeleri gibi etkinliklere yer verilebilir. Ayrıca namazın kılınışının ortaöğretim TDB İslâm 2 ders kitabında olduğu gibi 14 farklı tabloda gösterilmesi kafa karışıklığına ya da her namazın birbirinden farklı bir şekilde kılındığının zannedilmesine neden olabilir. Bu nedenle eğer içerikte namazın kılınışı tablolardan yararlanılarak ele alınacaksa bu çalışma kapsamında geliştirilerek ekte sunulan örnek materyalde olduğu gibi daha öz ve anlaşılır bir şekilde verilebilir.

Cemaatle namaz meselesine gelince ders kitaplarında özetle imam ve cemaat kavramları açıklanmış, Hz. Peygamber'in hadislerinden hareketle namazı cemaatle kılmanın fazileti ve toplumsal faydaları üzerinde durulmuştur. Bunun yanı sıra ders kitaplarında cemaatle namaz kılarken imama uyulduğunun niyette belirtilmesi, güzel koku sürünülmesi, sure, dua ve tesbihlerin hangilerinin okunması, hangilerinde sessizce imamın dinlenilmesi gerektiği, bazı namazların cemaatle kılınmasının zorunlu olduğu gibi bilgilere yer verilmiş, imam olunabilmesi için taşınması gereken özellikler üzerinde durulmuştur. AİHL TDB ders kitabında diğerlerinden farklı olarak müdrik, lâhik ve mesbuk kavramlarının anlamları bir bilgi kutucuğu içerisinde verilmiştir. Ancak ders kitaplarında cemaatle namaza geç yetişen kişinin namazını nasıl tamamlaması gerektiğine dair bir bilgiyle karşılaşılmamıştır. Ders kitaplarında konu büyük oranda birbirinin tekrarı olacak nitelikte ele alınmış ve yeterli oranda görsele ve etkinliğe yer verilmemiştir. Bu nedenle aynı konunun bir üst sınıfta yeniden ele alındığı ders kitaplarında tekrara düşmek yerine meselenin daha farklı bir açıdan ele alınmasının ya da ileri seviyede öğretime yönelik bir içeriğe yer verilmesinin makul bir tespit olacağı söylenebilir. Konuyla ilgili olarak ders kitaplarında öne çıkan ifadelere şu örnekler verilebilir:

> İnsanlar ilk safın sevabını bilselerdi, ön safta durabilmek için kura çekmekten başka yol bulamazlardı. Namazı ilk vaktinde kılmanın sevabını bilselerdi, bunun için yarışırlardı. Yatsı namazı ile sabah namazının faziletini bilselerdi, emekleyerek de olsa bu namazları cemaatle kılmaya gelirlerdi. (Buhârî, Ezan, 9,32; Müslim, Salât, 129.) Kim yatsı namazını cemaatle kılarsa, gece yarısına kadar namaz kılmış gibi sevap alır. Sabah namazını da cemaatle kılarsa, bütün geceyi namaz kılarak geçirmiş gibi sevap alır. (Buhârî, Ezan, 34; Müslim, Mesâcid, 260.) Yukarıdaki hadisleri, cemaatle namazın önemi açısından yorumlayınız.[64]

> Beş vakit namaz ile cenaze namazını cemaat ile kılmak müekked sünnettir. Mescide gitmeye engel olacak derecede ağır hasta olanlar; yürüyemeyecek derecede ihtiyar olanlar, iki gözü görmeyen veya iki ayağı engelli olanlar; çamurlu ve çok karanlık bir

---

64 Açık vd., *Ortaöğretim Temel Dinî Bilgiler İslam 2 Ders Kitabı*, 60.

> yolda yürümek zorunda kalanlar; şiddetli soğuk, fırtına, sağanak yağmur ve aşırı sıcakta mescide gitmek zorunda kalanlar; hastaya refakat eden kişiler, seferî olanlar; can veya mal emniyeti tehlikede olan kişiler namazlarını tek başına kılabilirler.[65]

Namazın kazasıyla ilgili olarak ders kitaplarında eda ve kaza kavramları açıklanmış, namazı vaktinde kılmanın önemi üzerinde durulmuş, uyku ve unutma gibi mazeretler dolayısıyla namazı vaktinde kılamayanların uyandığında ya da hatırladığında kılmaları gerektiğine değinilmiştir. Ders kitaplarında bu konu ele alınırken genellikle düz metin şeklinde sunulmuş, kayda değer bir görsele ya da etkinliğe yer verilmemiştir. Konuyla ilgili olarak ders kitaplarında öne çıkan ifadelere şu örnekler verilebilir:

> Büluğa ermiş olan her Müslümanın namazları vaktinde kılması gerekir. Namazın vaktinde kılınmasına eda, vakti içinde eksik kılınan namazın yeniden kılınmasına iâde, vakit çıktıktan sonra kılmaya ise kaza denir. Kazası kılınan namaz, yerine getirilmiş olur. Ancak namazı bile bile vaktinden sonraya bırakmak doğru değildir ve Cenab-ı Hak'tan mağfiret dilemek gereklidir.[66]

> Farz namazlar vaktinin girmesinden önce eda edilemeyeceği gibi vaktinin çıkmasından sonra da eda edilemez. Farz bir namazın vakti içinde kılınmasına eda, vaktinin çıkmasından sonra kılınmasına ise kaza denilir. Dinimize göre farz bir namazın özürsüz olarak vaktinde kılınmaması ve kaza edilmek üzere ertelenmesi doğru değildir ve günahtır. Ancak unutma, uyuma veya bilinç kaybı gibi özürler nedeni ile vaktinde kılınamamış olan namazın daha sonra kılınması gerekir. Kişi ayrıca tövbe etmelidir.[67]

Sehiv ve tilavet secdesiyle ilgili olarak ders kitaplarında secde, sehiv secdesi ve tilavet secdesi kavramları açıklanmış, hangi durumlarda ve nasıl secde yapılacağı ifade edilmiştir. Ders kitaplarında bu konular ele alınırken görsel olarak yine monoton bir şekilde birkaç namaz kılan kişi fotoğrafı ve bilgi kutusu kullanılmıştır. Kitaplarda genel olarak öğrencilerin öğrenmeye aktif bir şekilde katılabilecekleri kayda değer bir etkinliğe yer verilmemiştir. Konuyla ilgili olarak ders kitaplarında öne çıkan ifadelere şu örnekler verilebilir:

> Sehiv secdesi, yanılma, unutma veya dalgınlık gibi durumlar yüzünden namazın farzlarından birinin geciktirilmesi ya da namazın vaciplerinden birinin terk veya geciktirilmesi durumunda namazın sonunda yapılan secdelere denilir.[68] "Sehiv secdesi yapması gereken kişi tek başına namaz kılıyorsa Tahiyyat duasını okuduktan sonra sağ ve sol tarafına ya da sadece sağ tarafına selam verip hemen peş peşe iki secde yapar ve

---

65 Çeker vd., *Anadolu İmam Hatip Lisesi Fıkıh Ders Kitabı*, 95.

66 Çeker vd., *Anadolu İmam Hatip Lisesi Fıkıh Ders Kitabı*, 85.

67 Kahraman vd., *Anadolu İmam Hatip Lisesi Fıkıh Okumaları Ders Kitabı*, 47.

68 Kahraman vd., *Anadolu İmam Hatip Lisesi Fıkıh Okumaları Ders Kitabı*, 44.

> Salli Bârik ve Rabbena dualarını okur. Sonrasında tekrar sağ tarafına ve peşinden sol tarafına selam vererek namazı bitirir.[69]
>
> Tilavet secdesi ise Kur'an-ı Kerim'de bulunan secde ayetlerini okuduğumuzda veya dinlediğimizde yaptığımız secdedir. Kur'an-ı Kerim'de on dört tane secde ayeti vardır. Bu secde ayetlerini okuduğumuzda veya dinlediğimizde tilavet secdesi yapmamız vaciptir.[70] Tilavet secdesi yaparken ve secdeden kalkarken "Allahu ekber" denilmesi ayrıca secdeden kalkıldığında Bakara suresi, 285. ayetinin okunması müstehaptır.[71]

Özel durumlarda namaz konusuyla ilgili olarak ders kitaplarında İslâm'ın kolaylık dini olması vurgulanarak seferîlikte, hastalıkta ve kutuplarda namazla ilgili bilgiler aktarılmıştır. Kitaplarda bu bilgiler metin olarak verilmiş, görsel olarak birkaç ulaşım aracı ve namaz kılan kişi fotoğrafları kullanılmıştır. Kitaplarda bu konu ele alınırken genel olarak öğrencilerin öğrenmeye aktif bir şekilde katılabilecekleri herhangi bir etkinliğe yer verilmemiştir. Konuyla ilgili olarak ders kitaplarında öne çıkan ifadelere şu örnekler verilebilir:

> En az 90 km. uzağa, 15 günden az kalmak niyetiyle yolculuğa çıkan bir Müslüman dinen seferî sayılır. Seferî olduğu süre içinde dört rekâtlık farz namazlarını iki rekât kılar.[72]
>
> • Seferî durumundaki kimse ayağındaki mestlere üç gün mesh edebilir. • Seferî olana Cuma namazı farz değildir. • Seferî olan kimse dört rekâtlı farz namazları iki rekât kılar. Üç rekât olan akşam ve vitir namazı olduğu gibi kılınır. Müekked sünnetler, gayrı müekked sünnet hâline gelir. Sünnet namazları (bir içtihada göre sabah ve akşamın sünnetleri hariç) kılmayabilir. • Seferî kimseye bayram namazları vacip değildir. Fakat kılarsa namazı geçerli olur.[73]
>
> Vakit, namazın şartı olduğu gibi namazın farz olmasının da sebebidir. Buna göre bir bölgede namaz vakitlerinden biri veya ikisi gerçekleşmiyorsa o vakitlere ait namazların, o bölge halkına farz olmaması gerekir. Fakat meselenin özü üzerinde düşünen mudakkik fakihlere göre vakit, namazın bir şartı, sebebi ve alameti olsa da, namazın asıl sebebi ilâhî hitaptır. Bütün Müslümanlar beş vakit namaz ile mükelleftirler. Bu sebeple bir bölgede herhangi bir namazın vakti gerçekleşmiyorsa veya tam olarak belirlenemiyorsa orada yaşayanlar, namaz vakitleri tam olarak belirlenebilen en yakın bölgedeki namaz vakitlerine göre bir takdir ve belirleme yaparak namazlarını kılarlar.[74]

---

69 Çeker vd., *Anadolu İmam Hatip Lisesi Fıkıh Ders Kitabı*, 83.

70 Açık vd., *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Temel Dinî Bilgiler İslam 2 Ders Kitabı*, 75.

71 Çeker vd., *Anadolu İmam Hatip Lisesi Fıkıh Ders Kitabı*, 83.

72 Açık vd., *Ortaöğretim Temel Dinî Bilgiler İslam 2 Ders Kitabı*, 59.

73 Çeker vd., *Anadolu İmam Hatip Lisesi Fıkıh Ders Kitabı*, 84.

74 Kahraman vd., *Anadolu İmam Hatip Lisesi Fıkıh Okumaları Ders Kitabı*, 47.

Sonuç

Günümüzde okul türü ne olursa olsun ilkokul dördüncü sınıftan itibaren öğrencilere din öğretimine yönelik dersler verilmektedir. Bu derslerde yararlanılmak üzere MEB öncülüğünde çeşitli ders kitaplarının hazırlanması ve ülke genelinde öğrenci ve öğretmenlere ulaştırılması sağlanmaktadır. Öğretmenler derslerinde kendi ürettiği ya da farklı bir şekilde temin ettiği çeşitli materyalleri kullanabilseler de ülke genelinde tüm öğrencilere ulaştırılan ders kitaplarının din öğretimi sürecinde en çok yararlanılan öğretim materyali olduğu söylenebilir. Hal böyle olunca ders kitaplarının profesyonel olarak hazırlanıp hazırlanmaması öğrencilerin belirlenen kazanımlara istenen düzeyde erişmesinde belirleyici rol oynayan unsurların başında gelerek öğretimin niteliğini de etkilemektedir.

Bu araştırmada din öğretimi sürecinde öğretmen ve öğrenciler için en temel kaynaklardan biri olarak kullanılan ders kitaplarındaki beş vakit namaz öğretimiyle ilgili muhteva görsel ve içerik tasarımı açısından incelenmiştir. Araştırma sonucunda öğretim programlarında DKAB derslerinde İslâm dininin öğrencilere tanıtılmasının, din ve değerlerle ilgili seçmeli derslerde ve AİHL Meslek derslerinde ise benimsetilmesinin hedeflendiği görülmüş, ancak beş vakit namaz ibadetinin öğretimiyle ilgili kazanımlar incelendiğinde bu hedeflere riayet edilmediği anlaşılmıştır. Zira ilgili kazanımlar genellikle Bloom taksonomisine göre bilişsel alanın bilgi ve kavrama düzeyinde yer almakta, duyuşsal alanda yazılan sınırlı sayıdaki kazanım da en alt basamakta bulunmaktadır. Bu bakımdan öğretim programlarının kendi içerisinde çeliştiği görülmektedir.

Araştırma sonucunda ders kitaplarındaysa beş vakit namazla ilgili olarak aynı muhtevanın farklı sınıf düzeylerinde benzer bir şekilde yeniden ele alındığı, bu nedenle tekrara düşüldüğü görülmüştür. Öyle ki ders kitaplarının yazarları farklı olsa bile içerikleri birbirine oldukça benzemektedir. Bu durum öğretim programlarında İslâm dininin tanıtılmasının hedeflendiği belirtilen zorunlu DKAB dersleri ile programlarda İslâm'ın inanç, ibadet ve ahlak esaslarının benimsetilmesinin amaçlandığı ifade edilen seçmeli derslere ya da AİHL Meslek Derslerine göre de değişkenlik göstermemektedir. Örneğin farklı ders kitaplarında konuyla ilgili olarak genellikle aynı ayet ve hadislerden yararlanılmış ve benzer yorumlar yapılmıştır. Kitaplar dil ve üslup açısından da birbirine oldukça benzemektedir. Öte yandan ders kitaplarının içeriklerinde beş vakit namazla ilgili olarak bilgi hatasıyla karşılaşılmamış olması olumlu bir durumdur.

Ders kitapları görsel bakımdan değerlendirildiğinde bütün ünite ve kazanımlarda olduğu gibi beş vakit namaz öğretimiyle ilgili içeriklerde de monotonluğun hâkim olduğu söylenebilir. Nitekim öğretim programlarında öğrenci merkezli yaklaşımların ve üst düzey becerilerin öğretimi vurgulanmasına rağmen ders kitaplarında beş vakit

namaz konusu ele alınırken geleneksel anlayıştaki bilgi yükleyen öğretmen ve konu merkezli anlayışın izleriyle sık sık karşılaşılmaktadır. Bu konuda öğretim programlarının da amaçlar ve vizyon bölümünde üst düzey beceri ve kazanımlara erişilmesinin hedeflendiği ifade edilmesine rağmen kazanımların genellikle bilişsel alanın en alt basamağında yer alması dolayısıyla kendi içerisinde çeliştiği görülmektedir. Öğretim programlarında görülen bu tutarsızlık ders kitaplarına da yansımaktadır.

Ders kitaplarının tamamında içerik sunulurken benimsenen tutum, konunun verilen metinle özet bir şekilde ele alınması, bazı fotoğraflara ve içerisinde düşünelim, yorumlayalım, yazalım, bilgi notu gibi başlıklar bulunan kutucuklara yer verilmesi şeklindedir. Bütün konularda muhtevanın benzer bir şekilde sunulması kitapların ilgi çekiciliğini kaybetmesine yol açabileceği için içeriklerin günümüzde benimsenen öğrenci merkezli yaklaşımlara uygun olarak hazırlanmadığı ifade edilebilir. Ayrıca beş vakit namaz öğretimiyle ilgili bütün konularda namaz kılan kişilerin yer aldığı fotoğrafların kullanılması yerine göze hitap eden farklı görsellerden de faydalanılması gerektiği söylenebilir.

Ders kitaplarının öğrenci merkezli yaklaşımlara uygunluğunun artırılması için bütün konuların benzer şekilde ele alınmasından kaçınılmalı, farklı öğrenme stillerine sahip olan öğrencilere hitap edebilecek şekilde içerikler çeşitlendirilmelidir. Bunun için ders kitaplarının içerikleri öğrencilerin öğrenmeye aktif olarak katılabilecekleri nitelikli etkinliklerle donatılmalıdır. Beş vakit namaz *sınıf seviyesi göz önünde bulundurulması kaydıyla* kesme, yapıştırma, bilmece, bulmaca ve daha pek çok tekniğin kullanılarak eğlenceli bir şekilde öğretimin gerçekleştirilmesine oldukça müsait bir konudur. Kitaplarda bu gibi etkinliklere yer verilmesi öğrencilerin beş vakit namazı eğlenerek öğrenmelerine vesile olacaktır. Ayrıca kitapların niteliğinin geliştirilmesi için günümüzde değişen ve gelişen teknolojik imkânlardan yararlanılarak ders kitaplarının dijital ortamlarda etkin bir şekilde kullanılması sağlanabilir. Bunun için şu an birçok okulda akıllı tahta bulunmasından dolayı ders kitaplarının z kitaplara (zenginleştirilmiş kitap) dönüştürülmesi yerinde bir çalışma olacaktır. Bu imkân sağlanabilirse z kitaplara yerleştirilen çeşitli video ve etkinlik eklentileri aracılığıyla daha üst düzey öğrenmelerin gerçekleştirilmesi sağlanabilir.

Ek: Namazın Kılınışıyla İlgili Örnek İçerik

BEŞ VAKİT NAMAZIN KILINIŞI

BEŞ VAKİT NAMAZIN REKÂT SAYILARI					
5 Vakit Namaz	**İlk Sünnet**	**Farz**	**Son Sünnet**	**Vitir**	**Toplam**
Sabah Namazı	2	2	-	-	**4**
Öğle Namazı	4	4	2	-	**10**
İkindi Namazı	4	4	-	-	**8**
Akşam Namazı	-	3	2	-	**5**
Yatsı + Vitir Namazı	4	4	2	3	**13**

➢ Rekât sayılarında farklılık olsa da namazın kılınışı temelde benzerlik göstermektedir.

2 REKÂTLI NAMAZLARIN KILINIŞI	
1. REKÂT	**2. REKÂT**
Niyet	Besmele
Tekbir	Fâtiha
Sübhâneke	Bir sure
Eûzü Besmele	Rükû
Fâtiha	Secde
Bir sure	Oturuş
Rükû	Tahiyyat
Secde	**Salli-Bârik**
	Rabbenâ
	Selam

➢ 2 rekâtlı namazların tamamı bu şekilde kılınır. Sadece niyette farklılık vardır.

4 REKÂTLI SÜNNETLERİN KILINIŞI			
1. REKÂT	**2. REKÂT**	**3. REKÂT**	**4. REKÂT**
Niyet	Besmele	Besmele	Besmele
Tekbir	Fâtiha	Fâtiha	Fâtiha
Sübhâneke	Bir sure	Bir sure	Bir sure
Eûzü Besmele	Rükû	Rükû	Rükû
Fâtiha	Secde	Secde	Secde
Bir sure	İlk Oturuş		Son Oturuş
Rükû	Tahiyyat		Tahiyyat
Secde			**Salli-Bârik**
			Rabbenâ
			Selam

➢ Namazların ilk oturuşunda sadece Tahiyyat duası okunur, son oturuşlardaysa Tahiyyat, Salli-Bârik ve Rabbenâ Duaları okunur.

➢ İkindi ve yatsı namazlarının ilk sünnetlerinde farklı olarak ilk oturuşta Tahiyyat Duasından sonra Salli-Bârik Duaları da okunur, 3. rekâtın başında da Sübhâneke Duası okunur.

3 VE 4 REKÂTLI FARZLARIN KILINIŞI			
1. REKÂT	**2. REKÂT**	**3. REKÂT**	**4. REKÂT**
Niyet	Besmele	Besmele	Besmele
Tekbir	Fâtiha	**Fâtiha**	**Fâtiha**
Sübhâneke	Bir sure	**Rükû**	**Rükû**
Eûzü Besmele	Rükû	Secde	Secde
Fâtiha	Secde		Son Oturuş
Bir sure	İlk Oturuş		Tahiyyat
Rükû	Tahiyyat		**Salli-Bârik**
Secde			**Rabbenâ**
			Selam

➢ Farzdaki fark 3. ve 4. rekâtlarda bir sure okunmamasıdır.

➢ 3 rekâtlı olan **akşam namazının** farzı kılınırken ilk iki rekât 4 rekâtlı farz namazlarla aynıdır. 3. rekâtsa 4 rekâtlı farz namazların 4. rekâtı gibi kılınır.

VİTİR NAMAZININ KILINIŞI		
1. REKÂT	**2. REKÂT**	**3. REKÂT**
Niyet	Besmele	Besmele
Tekbir	Fâtiha	Fâtiha
Sübhâneke	Bir sure	Bir sure
Eûzü Besmele	Rükû	**Tekbir**
Fâtiha	Secde	**Kunut Duaları**
Bir sure	İlk Oturuş	Rükû
Rükû	Tahiyyat	Secde
Secde		Son Oturuş
		Tahiyyat
		Salli-Bârik
		Rabbenâ
		Selam

İntihal Taraması	Bu makale intihal taramasından geçirildi.
Plagiarism Detection	This paper was checked for plagiarism.
Yayın Etiği	*Tetkik* dergisi, araştırma ve yayın etiği konusunda ulusal ve uluslararası standartlara bağlıdır. Basın Kanunu, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ile Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi'ne uymaktadır. Ayrıca Committee on Publication Ethics (COPE), Directory of Open Access Journals (DOAJ), Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA) ve World Association of Medical Editors (WAME) tarafından yayınlanan uluslararası etik yayıncılık ilkelerini benimsemiştir. Dergimiz Akademik Yayıncılıkta Şeffaflık ve En İyi Uygulama İlkeleri'nde açıklanan yönergelere de tabidir.[75]
Publication Ethics	*Tetkik* is committed to upholding the highest standards of publication ethics and pays regard to Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing published by the Committee on Publication Ethics (COPE), the Directory of Open Access Journals (DOAJ), the Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA), and the World Association of Medical Editors (WAME) on *https://doi.org/10.24318/cope.2019.1.12*
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Finansman	Yazar(lar) bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.
Grant Support	The author(s) declared that this study has received no financial support.
Çıkar Çatışması	Yazar(lar) çıkar çatışması bildirmemiştir.
Conflict of Interest	The authors have no conflict of interest to declare.
Açık Erişim Lisansı	Bu makale, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY NC) ile lisanslanmıştır.
Open Access License	This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License
Telif Hakkı	Yazar(lar)
Copyright	Author(s)

[75] https://doi.org/10.24318/cope.2019.1.12

Kaynakça | References

Acar, Hatice. "Manevi İyi Oluş ile Dindarlık Arasındaki İlişki Üzerine Bir Değerlendirme". *Cumhuriyet Üniversitesi ilahiyat Fakültesi Dergisi* 18/2 (2014), 391-412. https://doi.org/10.18505/cuifd.254730

Açık, Abdullah vd. *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Temel Dinî Bilgiler İslâm 2 Ders Kitabı.* Ankara: MEB Yayınları, 2019.

Açık, Abdullah vd. *Ortaöğretim Temel Dinî Bilgiler İslâm 2 Ders Kitabı.* Ankara: MEB Yayınları, 2019.

Akkaya, Veysel vd. *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı 5 Ders Kitabı.* Ankara: MEB Yayınları, 2019.

Apak, İlknur vd. *Anadolu İmam Hatip Lisesi Siyer Ders Kitabı.* Ankara: MEB Yayınları, 2019.

Asri, Safinaz. "Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretiminde Öğretim Programı Ders Kitabı Uyumu". *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 5 (Haziran 2018), 9-50.

Aydüz, Davut. "Çocuklara Namazı Sevdirme ve Öğretme Metotları". *The Journal of Academic Social Sciences* 95/95 (Ocak 2019), 14-38. https://doi.org/10.16992/ASOS.15129

Bektaş, Abdullah vd. *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Temel Dinî Bilgiler (İslâm 1).* Ankara: MEB Yayınları, 2021.

Bektaş, Abdullah vd. Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 9 Ders Kitabi. Ankara: MEB Yayınları, 2019.

Buladı, Kerim. "Nebevî Şahsiyetin İnşasında Namaz ve Hz. İbrâhim". *Uluslararası Hz. İbrâhim (a.s.) ve Nübüvvet Sempozyumu Tebliğler Kitabı.* ed. Atilla Yargıcı - Mahmut Öztürk. 1/288-317. İstanbul: Nida Yayıncılık, 2019.

Creswell, John W. *Araştırma Deseni Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları.* ed. Selçuk Beşir Demir. çev. Esra Bukova Güzel vd. Ankara: Eğiten Kitap Yayınları, 4. Baskı, 2017.

Çeker, Orhan vd. *Anadolu İmam Hatip Lisesi Fıkıh Ders Kitabı.* Ankara: MEB Yayınları, 2019.

Dereli, Vehbi - Yılmaz, Nazif. *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Kur'an-ı Kerim 6 Ders Kitabı.* Ankara: MEB Yayınları, 2019.

Gashi, Feim. "Koronavirüse Yakalanmış Kişilerde Tedavi Döneminde Dini Başa Çıkmanın Etkisi". *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (2020), 88-112.

Gök, Hülya. "Düzenli Namaz Kılma ve Kılmama ile Ruh Sağlığı Arasındaki İlişki". *İhya Uluslararası İslâm Araştırmaları Dergisi* 5/1 (2019), 134-160.

Gökalp, Murat. *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi, 4. Baskı, 2019. https://doi.org/10.14527/9786053184713

Gündür, Hadi. *Ortaöğretim Peygamberimizin Hayatı 10 Ders Kitabı.* Ankara: Ata Yayıncılık, 2019.

Hoque, Md Enamul. "Three Domains of Learning: Cognitive, Affective and Psychomotor". *The Journal of EFL Education and Research* 2/2 (2016), 45-51.

Kahraman, Abdullah vd. *Anadolu İmam Hatip Lisesi Fıkıh Okumaları Ders Kitabı.* Ankara: MEB Yayınları, 2019.

Kalenci, Hatice. "Çocukların ve Gençlerin Namazı Öğrenmelerine Olumsuz Etki Eden Yetişkin Tutum ve Davranışları". *International Congress on Islamic Education*. ed. Hafsa Nur Aslanoğlu - Sibel Özil. 275-292. İstanbul: Yekder, 2018.

Kıral, Bilgen. "Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi". *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8/15 (2020), 170-189.

Kimter, Nurten. "Namaz ibadetinin Ruh Sağlığı Açısından Bazı Değişkenlerle ilişkisi". *Din, Değerler ve Sağlık*. ed. Hayati Hökelekli. 347-416. İstanbul: DEM Yayınları, 2017.

Kimter, Nurten. "Namaz ve Ahlakî Olgunluk İlişkisi". *Dini Araştırmalar* 19/50 (2016), 103-133. https://doi.org/10.15745/da.280602

Kimter, Nurten. "Namaz ve Psikolojik İyi Olma Arasındaki İlişki Üzere Bir İnceleme". *Ekev Akademi Dergisi* 68 (2016), 299-332. https://doi.org/10.17753/Ekev720

Koç, Ahmet. "Kıbrıs ve Türkiye Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (4-8. Sınıf) Ders Kitaplarındaki Görsellerin Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 50 (Haziran 2021), 363-393. https://doi.org/10.17120/omuifd.884888

Kur'an-ı Kerim Meâli. çev. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 7. Baskı, 2008.

MEB. *Anadolu İmam Hatip Liseleri Kur'an-ı Kerim Dersi Öğretim Programı.* Ankara: MEB Yayınları, 2016.

MEB. *Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları.* Ankara: MEB Yayınları, 2018.

MEB. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (İlkokul 4 ve Ortaokul 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar).* Ankara: MEB Yayınları, 2018.

MEB. *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programı (Ortaöğretim 9, 10, 11 ve 12. Sınıflar).* Ankara: MEB Yayınları, 2018.

MEBDKEAY, Millî Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği. *Resmî Gazete* 28409 (12 Eylül 2012). Erişim 25 Ağustos 2021. https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/09/20120912-2.htm

MEB. *Fıkıh Okumaları Dersi Öğretim Programı.* Ankara: MEB Yayınları, 2014.

MEB. *Ortaokul - İmam Hatip Ortaokulu Kur'an-ı Kerim Dersi (5-8. Sınıflar) Öğretim Programı.* Ankara: MEB Yayınları, 2012.

MEB. *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Peygamberimizin Hayatı Dersi Öğretim Programı.* Ankara: MEB Yayınları, 2018.

MEB. *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Temel Dinî Bilgiler (İslâm 1-2) Dersi Öğretim Programı.* Ankara: MEB Yayınları, 2018.

MEB. *Ortaöğretim Temel Dinî Bilgiler (İslâm 1-2) Dersi Öğretim Programı.* Ankara: MEB Yayınları, 2018.

Meydan, Hasan. *Din Eğitiminde Manevi Boyut (İnsanın Manevi Potansiyeli, Maneviyatçılık ve Din Eğitimi).* İstanbul: DEM Yayın, 1. Baskı, 2015.

Öge, Ali vd. *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Kur'an-ı Kerim 5 Ders Kitabı.* Ankara: MEB Yayınları, 2019.

Özdemir, Ahmet vd. *Anadolu İmam Hatip Lisesi Temel Dinî Bilgiler 9. Sınıf Ders Kitabı.* Ankara: MEB Yayınları, 2019.

Özdemir, Safiye. *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 6 Ders Kitabı.* Ankara: Dörtel Yayıncılık, 2019.

Pekdemir, Şevket. "Namazın Karakter İnşasındaki Yeri". *Uluslararası Kişilik ve Karakter İnşasında Dinin Yeri Sempozyumu.* ed. Yavuz Ünal vd. Ordu: Ordu İlahiyat Vakfı Yayınları, 2016.

Şentürk, Habil. "Namaz İbadetinin Uyandırdığı Duygu ve Düşünceler Üzerine Pilot Bir Araştırma: SDÜ İlâhiyat Fakültesi Örneği". *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13 (2004), 37-62.

Şentürk, Lütfi - Yazıcı, Seyfettin. *İslâm İlmihali*. Ankara: DİB Yayınları, 2012.

Şimşek, Eyüp. "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitapları 'Ahlak' Öğrenme Alanlarının İncelenmesi". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 38 (Aralık 2012), 189-214.

Tunç, Büşra - Totan, Tarık. "Okul Psikolojik Danışmanlığında Manevi İyi Oluşun Kullanımı: Tarihsel Gelişim, Kuramsal Temeller ve Öneriler". *Ege Bilimsel Araştırmalar Dergisi* 3/1 (Aralık 2020), 1-20.

Yalın, Halil İbrahim. *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. Ankara: Nobel Yayınları, 18. Baskı, 2007.

Yaşaroğlu, Kamil. *Anadolu İmam Hatip Lisesi Hitabet ve Mesleki Uygulama Ders Kitabı.* Ankara: MEB Yayınları, 2019.

Yılmaz, Nazif vd. *Anadolu İmam Hatip Lisesi Kur'an-ı Kerim 9 Ders Kitabı*. Ankara: MEB Yayınları, 2019.

Zengin, Mahmut - Gümüşay, İbrahim. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitapları Üzerine Bibliyografik Bir Çalışma (1982-2019)". *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 9 (Haziran 2020), 117-186.